

Tanja ten voeten uit

Wat eraan voorafging

‘Zullen we samen een persoonlijke schets schrijven voor het Tanjaboek?’

‘Een persoonlijke schets? Het kan niet te persoonlijk worden, hè GR. Daar is Tanja niet van. En het past ook niet in zo’n boek. Het moet een ode worden.’

‘Een ode, een ode. Daar is Tanja ook niet van, hè. Als we nu gewoon standaard beginnen: “Tatjana Marianne Janssen werd geboren in Rotterdam en bracht haar jeugd door in Delft.”’

‘Nee, dit doen we anders hoor! Niet zo belegen, voor Tanja niet zo standaard.’

‘Oké, anders. Gewoon wat onderwerpen strooien dan?’

‘Probeer maar eens.’

Schrijven

‘Tanja schrijft heel goed: heel leesbaar, toegankelijk. Goed gestructureerd. Klare gedachten, gebaseerd op kennis en waarneming. Wars van hollige lawaaitaal.’

‘Ik vind haar een taalwonder. Dat zat er al jong in. Ze schreef fictie. Als leerling van een jaar of elf, dertien, deed ze mee aan een schrijfwedstrijd en won de eerste prijs. Foto in de krant, in zoiets als de Delftse Post, daar was Tanja dan verlegen mee. Het schrijftalent zit in de familie; haar oma van vaderskant was onderwijzeres en kon goed schrijven, de oudste zoon Wouter (Tanja’s vader) kon dat ook en de jongste zoon historicus Evert Janssen Perio heeft vele boeken op zijn naam en was zelfs zo’n berucht brievenschrijver naar redactie van de NRC dat Martin van Amerongen een herdenkingsstuk schreef toen hij stierf⁷. Tanja’s broer Mark, sociaalwetenschappelijk onderzoeker en paddenstoelenliefhebber, kan ook heel goed schrijven. Tanja heeft ook dat familieschrijftalent.’

‘In ons onderzoeksteam is Tanja de schrijver. In alle artikelen en hoofdstukken waaraan Tanja als een van de auteurs bijdraagt, kun je haar hand zien. Veel inzicht in compositie. Zij kan het beste van ons allen wieden, schoffelen en harken in teksten. Haar medeauteurs vertrouwen op Tanja’s kritische blik, vriendelijk verwoord. Stukken samen met haar schrijven is

7 Zie <https://www.groene.nl/artikel/dr-e-m-janssen-perio>

fijn: je bent verzekerd van aandacht en volharding, heldere formulering, stukken worden korter en winnen aan zeggingskracht.'

'Tanja is, vind ik, heel gul in het geven van feedback. Ze neemt dat heel serieus, verdiept zich serieus in andermans teksten, denkt na over hoe iets beter verwoord kan worden. En ze slaat vaak de spijker op de kop. Ze geeft heel veel aandacht en altijd het uiterste van haar denkkracht aan anderen. Dat karakteriseert haar: ze is een gever, een gulle gever. Jarenlang gidste zij auteurs als redacteur van *L1-Educational Studies in Language and Literature* naar de eindstreep van publicatie. Bij promovendi ging dat nét zo. Promovendi die productief met feedback konden omgaan, konden zo profiteren van haar wetenschappelijke kennis en konden ook altijd rekenen op haar waardering en steun.'

'Ik heb ook wel gehoord dat het voor promovendi niet altijd even makkelijk was als ze het een keertje niet met haar eens waren. Ook al was Tanja's kritiek stevig beargumenteerd en raak geformuleerd, als je het er niet mee eens was dan kan het lang duren voor Tanja het accepteerde. Beetje koppig, soms. Vriendelijk, maar koppig.'

Mie-mie-zelluf

'Je zei eens tegen mij dat je bewonderde dat Tanja zo autonoom was in haar onderzoek. Die opmerking is me altijd bijgebleven. Ik denk dat het een heel belangrijke karaktereigenschap is van haar, niet alleen in haar werk, maar ook in haar privéleven. Die (soms extreme) autonomie, het zelf uit willen zoeken, het zelf oplossen, zat er ook al vroeg in. Volgens een van de klassieke familieverhalen – zei Tanja toen ze maar net kon praten, als haar moeder haar wilde helpen, al op overtuigde toon: mie-mie-zelluf. Dat werd natuurlijk prompt haar bijnaam in het gezin. Ze is de jongste van vier kinderen: elf jaar jonger dan de oudste broer, acht jaar jonger dan de tweede broer, en nog geen jaar jonger dan haar zus, tegen wie ze als peuter natuurlijk wel moest opboksen, temeer daar haar ouders de meisjes bijna als tweeling opvoedden, met dezelfde kleertjes.'

'Die autonomie, ja, vind ik nog steeds. Haar onderzoeksonderwerpen zijn autonoom, niet ingegeven door subsidievereisten of trends. Ja, in het begin, toen ze bij de Stichting Centrum voor Onderwijsonderzoek van de UvA kwam werken, in het werkverband taal, onder leiding van Hildo Wesdorp, op de Herengracht, toen moest ze zich voegen naar het project dat daar voorhanden was. Ze heeft toen uitermate precies alle karakteristieken

blootgelegd van schrijfp opdrachten in schoolboeken Nederlands. Daarna ging ze samen met Marianne Overmaat steldidactieken uitschrijven en testen. En rond 1990 stapte ze over naar het onderzoeksprogramma van het Instituut voor de Lerarenopleiding van de UvA. Vooral omdat ze daar het vooruitzicht had eigen onderzoekslijnen uit te kunnen zetten. Ze begon er haar promotieonderzoek, over vormen van literatuuronderwijs in Nederland. Dat traject werd begeleid door Steven ten Brinke, hoogleraar in Utrecht.'

'Tanja was erg lovend over hem. Ze kon zijn non-conformistische en creatieve onderzoeksideeën zeer waarderen. Ze vonden elkaar vooral in het gemeenschappelijke idee dat de leerling centraal staat, en niet de instructie, het schoolboek, de leraar. Het idee dat een leerling al veel weet, en dat onderwijs die kennis moet benutten en uitbreiden. Tanja's voorkeur voor persoonlijkheidsvormend literatuuronderwijs kreeg in die periode duidelijke contouren.'

'Ze ging haar eigen weg, inderdaad, en werd een heel goede onderzoeker. Binnen het Instituut voor de Lerarenopleiding (*het ILO*) van de UvA, later de Interfacultair Lerarenopleidingen (*de ILO*), deed Tanja de eerste jaren vooral onderzoek, eerst haar promotieonderzoek dat resulteerde in een heel degelijk en toegankelijk proefschrift, daarna onderzoek gefinancierd door de UvA en het NWO.'

'Tanja gaf thuis hoog op van Frank van Dixhoorn. Ken jij die?'

'Zeker ken ik die! Later verzorgde ze ook keuzewerkgroepen voor masterstudenten. Die keuzewerkgroepen werden goed bezocht, en inspireerden menig student om een afstudeeronderzoek te doen naar interventies in literatuuronderwijs. Het was in die tijd dat ze Frank van Dixhoorn ontmoette, een docent in Bergen (NH) met een boeiende praktijk in het leerlingen zelf vragen laten stellen bij literaire teksten. Samen gaven zij de werkgroepen, en Tanja ging zijn onderwijspraktijk theoretisch en empirisch onderbouwen met een NWO-project. Met die nieuwe kennis werden de studenten weer gevoed, en zo ontstond er een terrein waarop Tanja de expert werd. Haar onderwijs was gebaseerd op 'eigen' kennis, en niet op basis van andermans teksten die in een powerpointje werden gestopt. Dat onderwijs aan studenten op haar terrein, studenten helpen ontwerponderzoek te doen naar interventies om leerlingen aandachtig, met interesse literaire teksten te laten verkennen, dat bevalt haar.'

'Bij hoeveel proefschriften van anderen was Tanja betrokken, weet jij dat?'

'Dat weet ik niet zeker. Ik ken alleen de proefschriften aan de UvA. De promotietrajecten waar Tanja bij betrokken was en is als copromotor en

dagelijks begeleider laten die inspiratieve sporen na: bij Talita Groenendijk (2012), Phuong Nam Ti Nguyen (2012), Marloes Schrijvers (2019), Martijn Koek (in voorbereiding), Anouk ten Peze (in voorbereiding), Lieke Holdinga (in voorbereiding), en Tran Nguyen Huong Thao (in voorbereiding).’

Op de voorgrond

‘Tanja oogt een beetje verlegen, vinden jullie op de UvA dat ook?’

‘In gezelschappen, ja. Ik herinner me haar entree als feestelijke bloemetjesverschijning op de SCO, een onderzoeksinstituut, Herengracht, waar ik toen werkte, ergens rond 1987? Ze kwam beneden de kantine in, die grensde aan de tuin. Daar stonden wij, Huub van den Bergh en ik. We zagen haar tegelijkertijd, keken elkaar aan, en Tanja was weer naar boven. Ze was gezien.

‘Die ongelooflijke stress voor lezingen.’

‘O ja, lezingen op conferenties, daar kon ze erg tegenop zien. Al die ogen op je gericht, en alsof je iets te vertellen had omdat je toevallig iets uitgezocht had, of ontdekt. Heel bijzonder kon dat toch niet zijn. Als we iets samen deden op een conferentie, dan zorgde Tanja er wel voor een rol op de achtergrond te bedenken. Maar dat veranderde wel. Werkervaring had daar mee te maken, en het inzicht toelaten dat anderen haar werk en artikelen zeer waardeerden. Zeker toen zij collega’s ontmoette in het internationale circuit van de IAIMTE, een club waarin Tanja een *special interest group* opzette, en activeerde. Die club bleek overeenkomstige ideeën te hebben over literatuuronderwijs, en overeenkomsten te vertonen in werkdrijf. Enthousiasmerende, laagdrempelige conferenties waren het, met internationale collega’s van rondom literatuuronderwijs, uit Duitsland, Israël. Het samenwerken met de Duitse collega Irene Pieper (Hildesheim, later Berlijn), en eerder met Mary Kooy (OISE, Toronto, Canada): onuitwisbare, prettige ervaringen.

Arbeidsethos

‘Wij kennen Tanja niet anders dan iemand die altijd heel hard werkt. Haar hele werkleven. Op het gymnasium nam ze haar huiswerk altijd serieus, als student Nederlands ook. Tijdens haar schooltijd in de jaren ‘70 werd er elke avond huiswerk gemaakt aan de tafel in de grote kamer van Markt 7, ook al vond ze het vak Latijn bijvoorbeeld verschrikkelijk. Ze gaf het toch niet op. Ze was een goede leerling en een doorzetter. Ze gaat ervan uit dat je

je beste beentje voor moet zetten, dat zou een familie-eigenschap kunnen zijn. Ze bereidde zich altijd goed voor. Ook had ze tijdens haar schooltijd bijbaantjes op de vrijdagavond en zaterdag om wat bij te verdienen. Haar ouders droegen uit dat je moet werken om verder te komen. Dat hadden ze zelf ook gedaan, toen zij uit de Tweede Wereldoorlog kwamen, een heel verhaal apart.

‘Dat herken ik. Dat alles geven, als onderzoeker, als begeleider van masterstudenten en promovendi, als collega. Die stiptheid van afspraken. Haar hoge arbeidsethos maakt dat ze weinig begrip heeft voor labbekakkerigheid. Collega’s, studenten, soms een promovendus. Het zorgde wel voor stress als Tanja merkte dat de ander niet met eenzelfde arbeidsethos was behept. Die ander die rustig op vakantie ging, midden in een project, en net voor vertrek een artikel over de schutting gooide, als zoethouder, terwijl het totaal niet af was en de deadline voor indiening bij een gerenommeerd tijdschrift naderde.’

‘De kiem van dat arbeidsethos ligt in haar vroege jeugd, in het gezin, heb ik uit betrouwbare bron. Ik denk dat het gepaard gaat met een verheffingsideaal, dat ook ruim in haar familie rondwaarde. Oma Janssen, vader Janssen, allemaal onderwijs, hart en nieren, bijdragen aan groei van anderen. En dan mooi gemixt met de empathie die Tanja van haar Russische moeder Valentina meekreeg, humorvolle liefde, belangstelling voor anderen.’

‘Zo is het wel, denk ik. Niet zozeer politiek, maar een humanistisch verheffen. Tanja en ik hebben samen heel wat docententeams op academische scholen begeleid, in de beginfase, als pioniers in het systeem van die academische scholen. Dat vonden we allebei heel prettig werk. In Almere, Amsterdam, West-Friesland (2006-2011). Tijd noch moeite sparend om docenten te ondersteunen in hun onderzoek om de school vooruit te helpen. Tanja’s kracht in zo’n team is om goed te luisteren naar wat docenten binnen de context van de school te weten willen komen, en dan te bedenken hoe je met eenvoudige onderzoekstechnieken zoveel mogelijk boven tafel kunt krijgen, en hoe je die nieuwe kennis zo helder mogelijk voor het voetlicht brengt. Dat deed ze ook toen zij met Wilfried Admiraal sinds 2009 de opleiding Academisch Meesterschap bestierde. Een paar jaar lang werden cohorten van vijftien tot twintig eerstegraads bevoegde docenten opgeleid tot (vak)didactisch onderzoeker. Flink wat van hen vroegen later onderzoeksbeurzen aan, en die aanvragen werden ook vaak begeleid door Tanja en Wilfried. Behoedzaam, consistent, constructief.’

‘Ja, Tanja vond dat een heerlijke werkperiode, en een fijne samenwerking met Wilfried Admiraal. Eeuwig zonde dat die broedplaats voor talent en verheffing verdween toen de opleiding AM werd opgeheven.’

‘Eeuwig zonde, ja. Kortademig management.’

‘Dat vond Tanja wel erg.’

‘Dat vond Tanja heel erg. Maar je hoorde haar niet daarover. Incasseren. Voorwaarts.’

Missen

‘Ga je haar missen in het onderzoeksteam?’

“Heel erg mis ik haar, missen we haar. De hele onderzoeksgroep mist haar, de redactie van *L1-Educational Studies in Language and Literature* mist haar, alle promovendi die onderweg zijn. En ik mis haar literatuurtips. Geen collega die zoveel leest als Tanja. A.M. Homes zou ik volledig gemist hebben zonder Tanja’s tips. En Jeanette Winterson.

*
**

‘Zo maar laten, ja.’

‘Maar past dit nog? Waar Tanja niet tegen kan, in willekeurige volgorde: zelfoverschatters, luiaards, meelopers, kleine mensen (fig.), haantjes (M/V).’

‘Nee, dat past niet meer. Laat het zo maar. Haal je de tikfouten er nog wel uit?’